

Az egykori pesti és budai céhek 16 Urnapja körmenetén

Régi processziók tradicionális pompája

Az „Ur Teste Napja“, vagy mint manapság mondják „Urnapja“ ünnepét 1264-ben rendezte el IV. Orbán pápa a délitáliei Umbria Bolsena nevű városkájában történt csodatétel emlékeztetére. A városka templomában egy messzeföldről odakerült pap misézett 1263 nyarán. A pap kételkedő volt, nem hitt az Átváltozás igéiben, az „Ime az én Testem!“-ben. Míse közben — ime, lássad a csodatételt! — vércsöppeket lát piroslani a kenyéren, a hitetlen megtér s a pápa ünneppé emeli a „Bolsenai Misét“. Raffaello „Stanzá“-inak egyik leghatalmasabb freskója a „Bolsenai Míse“. Az urnapi körmenetek szokása lassan alakul ki a távolabbi Európában.

Az urnapi körmenet kezdete Budán

A középkor vége felé, főleg azonban a városi céhi-polgári élet teljes kifejlése idején Magyarországon is teljes pompájában mutatkozik az urnapi körmenet, melynek formáit bizonyára a latinfajú nemzetek, főleg a franciák nagy egyháziás menetei (Monstre) alakítják ki. Eleinte még a mi mai szemünkben kissé durva népi elemek kísérik a magyar, illetőleg budai Urnapját: nyilvánvalóan a francia „Contrées de la Passion“: az „Ur kinszenvedése színpados játéka Társaságának“ színpadi játékos elemeivel. A párisi törvényszéki írnokok és a mesterlegények hallatlan pompájú husvéti és urnapi felvonulásait a sok flamand, vagyis „flandor“ kőműves, ötvös, képfaragó, képiró, kéményseprő hozza bizonyára Budára. Színpados urnapi játékaiknak kétségtelen nyoma az 1501-ik esztendő Urnapján Budán nyílt utcai színpadon tartott misztériumszerű előadás, mely színmagyar és budai háttérű és színezetű. Az egykoru olasz követi jelentés leírásából a pest-budai színjátszás talán legrégibb hiteles emléket szeretnénk meglátni.

Urnapi misztériumos bábjáték Budán 1501-ben

Tommaso Daineri olasz nemes ur, Ferrara követe leírja azt a misztériumos színjátékot, melyet a budai polgárság 1501 Urnapján rendezett. A leírás a magyar misztériumjátékok késői, a magyar színjátszás mindenesetre egyik legkorábbi emléke. A budai Boldog Asszony temploma (a mai Koronázó Templom, ujkeletű népies nevén Mátyás temploma) előtt verték a színpadot, mely a mozlemhitű törökök egy mecsetjét ábrázolta. Benne függött a proféta, vagyis Muhammad koporsója, körülötte alakos bábuk: a Padisah, vezir, pasák, bégek, agák, sejkék, csahurok és egyéb mozlem nép. Egyszerre (bizonyára salétromból és gyantából főtt görög tűzből mimelt láng csap vala le a mennyégből, megemésztvén a koporsót mecsetestől és szultánostól. A ferrarai követ leírja, hogy az elragadtatott budai polgárok köveket és furkókat ragadtak s izzéporrá törték a bábukat. A Boldogasszony Temploma előtti piacon a renaissance közkedvelt alkalmi esorgós kutja állott, belőle jóféle budai borital csörgött. Ezt az aljanépség csuporokkal és sövegekkel rohamozta meg, dévaj örömben egymás fejéhez vagdalván bögréiket. Korszerű szokás szerint sült ludakat, kappanyokat és galambokat hajigáltak a tömegbe. Daineri követ uram leírja, hogy pompásan mulatott a látványon, mely a korszerű „Spectaculum“, amelyre az előrenyomakodó török félelme veti rá árnyékát. „A sült galamb“, mely „az embernek szájába repül“ bizonyára oly szállóige, mely a korszerű szokás szólamkinésiből mentődött át a mai nyelvbe.

Urnapi pompa II. Lajos alatt

Fogel József szegedi professzor dolgozta fel II. Lajos király budai urnapi pompáját. A budai Vár egyik terén verték azt a sátrat, melyben rögtönzött trónuson a Királyasszony és a Király Ur ült a körmenet alatt. Tizenkét udvari nemes urfi volt a Szentségi a viasz-fáklyás kísérete. Udvari urfiak dus renaissance pompájú gyalogtargoncákon vállakon emelték a templomok ereklyéit, a budai utcákat virágokkal hintették fel.

A XVIII. század pestbudai Urnapjai

A Budapesti Mészáros Ipartestület őrzi a budai és pesti Mészáros Céhek céhládáit. Ezeknek igen nagy tömegű középkori és ujkori iratai, rengeteg pestbudai műveltségtörténeti emléket őriznek. A budai német mészárosok céhe 1481 május 2-án kelt céhlevele még nem ír az urnapi körmenetről. Az

1696 július 11-én kelt új céhlevelél azonban már pontosan szabályozza a céh részvételét az ünnepi meneten.

A hetedik ártikulus ezt mondja: *Hetedszer is: „Ist n Dicsőségére készüljög egy Lobogó, melynek egyik oldalán a céh pátronusának, keresztelő Szent Jánosnak képe mássa, másik oldalán Isten legszentebb Anyjának, Szűz Máriának, a Magyar Királyság Pátrónájának képe mássa legyen ábrázoltatva. A mind közönséges használatos céhbeli jelvényekkel egyetemben. Ezzel a lobogóval az összes céhbeli mesterek, székálló legények és inasok (Majster, knechten undt pneben) az Ur Napja magas ünnepének körmenetén részt vegyenek. Ugyancsak vegyenek részt minden más körmeneten is, melyet itt ezen Szabad Királyi Pest Városában akár e Város, akár az Egyház rendez. Ezt tegyék meg a Tanács által kirovándó bírság terhe mellett.“*

A nyolcadik ártikulus előírja, hogy: *„A mesterek a céh összejövetelein úgy üljenek sorban az asztal mellett, amint koruk után illetőleg a céhbe való befogadgatásuk rendje szerint következnek, a körmeneteken is ugyan ezen rend szerint lépkedjenek.“*

Keresztelő Szent János a pesti céh pesztjén a lábainál fekvő kereszties lobogós Isten Bárányára mutat. Ezt a címert a pesti céh Bécs városa mészárosaitól vette át. A céhjelvény egy virágos mezőn lépő ökör, később egy keresztbetett ütőcsákány és egy tarjázó tagló lett.

Pest városa már 1696-ban elrendeli, hogy a civakodások elkerülésére szigorú sorrendet tartsanak a céhek az urnapi körmeneten, így a mészárosok és szappanfőzők és gyertyamártók után következzenek. 1697 június 4-én a Tanács végleg tisztázza az Urnapja körmenetének rendjét. Elsők a révészek, azután jönnek az ácsok, kőművesek, asztalosok, lakatosok, üvegesek, kocsigyártó bográrok, kovácsok, szabók, gombkötők, szűcsök, szíjgyártók, nyergesek, mészárosok, molndrok, sütők, serfőzők, pintérek.

Mária Terézia a pesti polgári kereskedők és szatócsok testületének szabadalomlevelében ezt írja:

Mivel minden embernek elodázhatatlan kötelessége, hogy mindenekelőtt Isten tiszteletét előmozdítsa és magát Isten félelmében és az igaz élet folytatásában gyakorolja és ezáltal az Ur áldását megnyerje, éppen ezért a kereskedőknek és szatócsoknak testvéres gyülekezete köteleztetik, hogy a többi polgárok és kézműves céhek szokása szerint résztvegyen az Urnapján évenként megtartandó körmeneten és annak nyolcadnapján emelkedett lelkű áhitattal, úgy a kereskedő és szatócs-testvériség tagjai, mint a legények és inasok. Előbbiek két font, utóbbiak egy font bírságot fizetnek, ha elmaradnak.“

A céhek zászlói óriási terjedelműek voltak. Egyikét-másikat 12 markos mester emelte a főruhákból kiágazó mellékrudakon, mások kötelekkel tartották egyensúlyban az öles lobogóbrokákat. A céhek a század végén olyan költséges felvonulásokat rendeztek, hogy buzgalmukat, illetőleg pompázó vetélkedésük költségeit királyi rendeletek korlátozzák. II. József is tiltó rendeletet ad ki az ünnep tultengése ellen.

A körmenet után a Céhek dus lakozásra Céhi asztalhoz ültek a Céhmaster lakásán. Ennek költségeit a Céhláda, Mária Terézia korától a mesterek maguk viselték.

Urnapiján szabadult a pesti budai mészáros apród, magyar nevén „inas szolga“, németül Bub, Pumb, Pueb, Bumb. Az Öreg legény a Ládában tartott aranyozott gombos pálcával hármat csapott végig a szabaddá tett ifjun: *„Egyet a királyért, egyet a Nemes és Tekintetes Városért, egyet az Erdemes, Tudós és Becsületes Céhért!“* kiáltotta az Öreg Legény. A nemesi lovaggáítás polgári formája volt ez a legényűtítés. Az „utolsó ütés“ volt ez az urnapi lazsnakolás, melyet a legény bécsülete vesztese nélkül köteles volt tűrni. A gyerekjáték, „a lezti“ bizonyára ennek az urnapi mészárosoké emléke.

A budai Kisfü emlékei

Az egykori budai Kisfü felejthetetlenül élénk benyomásokkal emlékezik arra a sürgésforgásra, mely az egykori vén budai Ház mellé sorakozó apró, vizivárosi polgári házakban folyt Urnapja előtti délutánon és az ünnep hajnalán. A magasan fekvő ablakfülkében dobogón álló varróasztalka tetejéről a Kisfü belátott a szemközti udvarra, hová az óriástermetű szakállas mészáros „Májsztramúr“ veresképű, bikaizmu legényei kocsikontották a budai erdőből hozott tölgyfa- és cserfalombot és urnapi illatu kaszált fűvet. A régi Iskola-utcaát hajnalban felsurolták a fűrgé sváb cselédeleányzók és vastagon felhintették zsálya, müge és kakukfű fűszerszámos, hervadt illatát lehellő zsongéival. Az ablakokba tarka szőnyegek, csipkés terítők, vakitóra krétázott nagyanyai ezüst- és rézgyertyatartók kerültek gyönyörűséges papiros nyakravalók díszével. A szegények kedves vásári ezüstös, aranyos, üvegyertyatartókkal, még szegényebbek almába dugott kis fagygyugyertyákkal köszöntötték a „procezcziót“, mint azt a budai mesterné asszonyságok mondották. A régi Irma-tér barokk oszlopa, költára és vasrácsa virágba, szőnyegbe borult. A tömjén és mürrha illata egybevegyült a liliomok, verbénák, violák, rózsák, kakukfűvek illatával. Az óriás, veresszakállu Schindler ur, a lakatosmester emelte az óriási, céhzászlót, mellette hat mester lépkedett. A német mester gombos, paszományos magyar dalmányt és csizmát viselt. Piringer mester ur, a zömök mészáros veres nadrágban, ezüst sarkantyus csizmában, ősi mészárosjogon kardosan, kalapja mellett árvalányhajjal emelte a zászlót. Előtte négy hófehérekötényes, veres magyar nadrágos, sarkantyus csizmás, óriás székállólegény — tarjázóbárdot, vágótaglót, ütőcsákányt és kést vitt vállán. A kapások, vagyis „Hauer“-ek apró lányai kis aranyos gereblyét, kapát, ásót, gyümölcsös, virágos, aranyos kosarat emeltek. Kedves öreg nagy-

Aztaláshoz
Henko
Mosáshoz
Persil

bátyánk, König Gusztáv pápai kamarás, — a későbbi vizivárosi plébános — mint káplán haladt a Szentség előtt. A mennyezet mellett a céhek érdemes mesterei haladtak óriási vertezüst fáklyatartóikkal.

A budai fiákerosmesterek ősi céhzászlóját mint elfelejtetten lappangó ereklyét találtuk meg egy budavidéki templomban. Szent Vendelinus mint barokkoria öltözött lópásztor őrzi rajta lovait, Illés prófétát három paripa röpíti rómaiás barok szekéren. Nem Szent Fiacre, hanem e két szent volt a budai bérkocsisok szentje. Az óbudai földészek urnapi jelvényei ma egy herbergszerű ivóhelyiséget díszítenek.

Miért ne lehetne megszervezni Urnapja régi céhi, polgári pompáját? Az ősi zászlók meg vannak, a szokás budai-pesti talajban gyökeres, nem kiagyalt, talajtalan műhagyományosság, hanem ősi pesti-budai elaludt hagyomány felbresztése lenne, ha a régi mesterek utódai újra megjelenének Buda és Pest ódon és új utcáin?

Bevilaqua-Borsody Réla

A SZIV ZARÁNDOKLATA
MÁRIA-ZELL-be

A SZIV ujság jezsuita atyák vezetésével zarándoklatot vezet
MÁRIA-ZELL-be
amely azonban nem a szokásos rövidebb uton megy, hanem a világhírű **Semmeringen** keresztül, az utak vadregényes részét autókön téve meg.

A zarándoklaton három csoport van.

a) csoport. Kitünő elhelyezés és a legkényesebb igényeket kielégítő ellátás, az összes autó és kocsiköltsége, részvételi díj, szeszital és borralaló nélkül **127** pengő

b) csoport. Ugyanezen ut, jó ellátás, de a kirándulások költsége nélkül **89.50** pengő.

c) csoport. Csak a vasut díja és a semmeringi nagy autó-ut díja, szállásról és ellátásról ezek maguk gondosnak. Részvételi díj **48** pengő.

A zarándoklat július 14-én este indul és 20-án ressel érkezik Budapestre.

Jelentkezni lehet kedd, csütörtök délelőtt, azonkívül mindennap délután hattól hétig a Jézus Szíve Szövetség irodájában, Budapest, VIII., Horánszky-utca 20. Félémelet 12.